

Willem Meijer's studie naar Jean Maximilien Lucas

De Spinoza-deskundige dr. Willem Meijer (1842-1926; cf. [blog](#)) heeft het meeste aan gegevens over deze eerste biograaf van Spinoza naar boven gebracht. Hij schreef voor P.C. Molhuysen en P.J. Blok (red.), *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* [Deel 4. A.W. Sijthoff, Leiden, 1918] o.a. het lemma over deze Lucas. Daarin verwees hij naar een eerdere studie van zijn hand in *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen* IV (1906) 221-223, en daarin weer naar een nog eerdere, in 1904, in de *Tijdspiegel*. Maar alle gegevens in die allereerste publicatie herhaalde hij in de tweede, zodat alles wat hij vond, te vinden is in het lemma en in zijn stukje in het *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen* (waaraan hij later nog wel iets toevoegde dat m.i. te verwaarlozen is).

Beide teksten breng ik hier bijeen, de eerste uit de DBNL, de tweede uit Delpher.

[1]

LUCAS (Jean Maximilien), geb. 1636 of 1646, te Rouaan, overl. 22 Febr. 1697 te 's Gravenhage. Zijn naam is verbonden aan den strijd der vluchtelingen tegen Lodewijk XIV in het midden der 17de eeuw in Holland gevoerd. De Hollandsche pers, de 'gazette de Hollande', was de eenige in Europa die in 't openbaar tegen den koning durfde optreden en men (o.a. Voltaire) zegt dat hem dit zoozeer geërgerd heeft, dat daaraan zelfs de oorlogsverklaring van 1672 te wijten zou zijn geweest. (Zie *Tijdspiegel* Sept. 1904).

Vermoedelijk was Lucas de zoon van Lucas Janssen, predikant te Rouaan, die 11 Oct. 1685 met Legende en Basnage naar Rotterdam was gevlucht. De oude man kwam zoo behoeftig hier aan, dat hij te Rotterdam door de diakonie ondersteund moest worden. In Rouaan zijn in 1672 en 1673 twee uitgevers bekend onder den naam Jacques en Jean Lucas, waarvan de laatste een boek uitgaf: *La défense de la Réformation*. Het eerste boek dat wij van Jean Maximilien [p. 935] Lucas ontmoeten, heet: *Receptio publica unius juvenis medici in academia burlesca*. Het was een tooneelstuk eertijds door den troep van Molière te Rouaan opgevoerd en toen aldaar uitgegeven, maar in 1673 vermeerderd en verbeterd bij Jean Maximilien Lucas 1673 te Amsterdam 8°.

Hier zien wij dus Jean M.L. optreden als uitgever te Amsterdam.

In 1675 verscheen van hem in 12°: *Réponse aux faussetés et aux invectives qui se lisent dans la Relation du Voyage de Sorbière*. Deze was in 1663 naar Londen geweest en had van Engeland en de Engelsche natie een zeer hatelijke beschrijving in 't licht gegeven vooral tegen de Royal Society gericht.

Het werk van Lucas was een bijgewerkte en vermeerderde uitgaaf van Sprats brief tegen die reisbeschrijving. Met krantenschrijven ging hij onverdroten voort. Intusschen ontving de gezant van Lodewijk XIV in den Haag voortdurend aansporingen om toch de Heeren van Amsterdam te bewegen, dien Lucas tot zwijgen te brengen, toen deze nu zijn *Catalogue des livres nouvellement imprimés à Strasbourg* had uitgegeven, werd hij 12 Dec. 1686 voor schepenen gedaagd en 4 Jan. 1687 veroordeeld tot een amende van f 630 en drie jaeren de Stadt ontseyt.

Hierbij bleek dat hij te voren reeds eenmaal verbannen was.

Ten derden male waagt Lucas zich toch weder in de stad en wordt 24 April 1688 opnieuw gegrepen (Justitieboek Amst. 595).

Nu neemt Lucas de wijk naar Leiden, waar men gemakkelijker was dan in Amsterdam. Ook daar geeft hij een Fransche courant uit. En daar verschijnen ook de beruchte *Quintessences* of *Pit der Nouvelles* die alles verzamelen wat ten nadeele en ter bespottung van Lodewijk XIV kon worden medegedeeld. Zij hadden den vorm van lardons of strooken spek en werden op die wijze in Couranten binnengesmokkeld en overal gelezen. De Bibliotheca Thysiana (zie Petit's *Catalogus* sub voce *Quintessences*) bewaart nog exemplaren daarvan.

Uit Leiden ging onze schrijver naar den Haag en van daar naar Rotterdam waar hij met Bayle bekend werd. In 1694 werd een kind van hem te 's Gravenhage begraven en 22 Febr. 1697 stierf hij zelf. Onder de door hem uitgegeven werken komen vooral in aanmerking zijn *la Vie et l'Esprit de Spinoza*, en zijne fransche vertaling van het *Tractatus Theologico-Politicus*, de laatste van 1678, de eerste van 1679. De levensbeschrijving van Spinoza is hoogst belangrijk, omdat hij zoo kort na diens overlijden is uitgegeven en dus nog hooger moet geschat worden dan Colerus.

l'Esprit de Spinoza schijnt een antwoord te zijn op het boek van Kortholt *de Tribus Impostoribus*, maar is zeer weinig Spinozistisch gedacht. Lucas was een groot vereerder van Spinoza. In het *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen* IV (1906) 221 heb ik de voornaamste zijner werken opgenoemd. Daarbij ontbreekt nog een vers op d'Avaux, dat in mijn bezit is.

Madame des Houillères wijdde hem een Idylle in hare *Poésies* Vol. I pag. 168 en ook in de *Gedichten* van Samuel Sylvius ('s Grav. 1729 blz. 171) vinden wij een gedicht op hem. als degeen, die uit vier deelen van al d'aardkloot trok 't 'Vijfde Wezen' (la Quintessence).

Omdat gedurende zoo langen tijd zijn bestaan en geschiedenis onbekend en onzeker is geweest, zij ten slotte hier nog medegedeeld, dat in de *Revue Littéraire de la France* van 1912 p. 929 een brief van Bayle aan Dubos voorkomt, waarin over [p. 936] den dood van Lucas als den schrijver der *Quintessences* gesproken wordt.

Onder de vertegenwoordigers der Hollandsche 17-eeuwsche pers neemt Lucas een belangrijke plaats in, als vriend van den vrijdenker Spinoza en als tegenstander van den dwingeland Lodewijk XIV. Hij was een der stichters van *La gazette raisonné*.

Als bronnen zijn alleen te noemen de door mij in 't licht gegeven aankondigingen in den *Tijdspiegel* van 1904 en in het *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen* benevens mijn levensbeschrijving van Spinoza (Amsterdam 1911). Kleerkooper behandelde dit onderwerp in *Tijdschrift Boek- en Bibl.wezen* van 1910. Bij hem heet Lucas St. Guilain. W. Meijer

Uit: P.C. Molhuysen en P.J. Blok (red.), *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 4*. A.W. Sijthoff, Leiden 1918 [[Cf.](#) en [DBNL](#)]

[2]

JEAN MAXIMILIEN LUCAS

In September 1904 heb ik omtrent J. M. Lucas in den *Tijdspiegel* 't een en ander vermeld, dat ik hier thans nog eens wil mededeelen, omdat de man tot nu toe als uitgever niet, of nagenoeg niet bekend was, en ook omdat mij door den Heer J. W. Enschedé later nog eenige gegevens zijn verschaft, die in mijn stukje in den *Tijdspiegel* ontbreken.

— 11 Oct. 1685 is uit Rouen naar Rotterdam vertrokken een emeritus predikant, Lucas Janssen genaamd, die genoodzaakt was voor de vervolging de wijk te nemen. Hij vluchtte met de predikanten Legende en Basnage. (Zie La Revocation de l'Edit de Nantes par E. Lesens). Hij was toen 80 jaar oud en had van 1632-1682 te Rouen gepredikt.

In 1672 verschijnt te Rouen, bij Jacques Lucas en David Berthelin 12°, Fr. van Schooten, Table des sinus, des tangentes et secantes pour le 1e rayon 10,000,000.

(Prijs-Cat. Fred. Muller et Cie, Mathematiques, 1900, N° 501).

In 1673 verschijnt te Rouen bij Jean Lucas 4°, J. Claude. La défense de la Reformation contre le livre (de Nicole) intitulé, « Prejugez légitimes contre les Calvinistes » (par le ministre Jean Claude). Se vend a Quévilly.

Uit deze gegevens maak ik op dat er te Rouen in de tweede helft der 17de eeuw een protestantsche familie Lucas heeft gewoond, die met Holland in relatie stond en waarvan 2 leden, Jean en Jacques Lucas, in 1672 en 1673 uitgevers waren.

Nu ontmoeten wij den 12 Dec. 1686 in verhoor bij schepenen van Amsterdam een zekeren Maximilaan Lucas, die zegt oud 40 jaar te zijn, geboren is te Rouaan, en beschuldigd wordt van het uitgeven van seecker libel, getiteld : Cataloge enz. (zie hieronder sub 5°).

In 1688, den 24sten April verschijnt hij wederom voor schepenen en geeft dan op 52 jaar te zijn. Hij is dus of in 1636 of in 1646 geboren te Rouen. Hij was in 1673 te Amsterdam als uitgever bekend ; in 's Gravenhage werd 10 Juli 1694 begraven het kind van Mr Luca en den 22sten Febr. 1697 is, volgens 't Luyboeck f 3 ontvangen voor het recht van begraven van het lijk van Jean Maximiliaan Lucas.

Van de door hem uitgegeven werken ken ik tot nu toe:

1° Receptio publica unius Juvenis medici, in academia burlesca, Johannis Baptistae Molière, doctoris comici. Ed. 3ième. Revisa et de [p. 222] beaucoup augmentata super manuscriptos trovatos post suam mortem. A Amsterdam chez Jean Maximilian Lucas 1673, pet. in-8°. (Veiling Beyers. Utrecht Oct. 1902, N° 1246). Bijzonderheden omtrent dit boek vindt men in de laatste uitgave van Molière's Werken.

2° Réponse aux faussetés et aux invectives qui se lisent dans la Relation du Voyage de Sorbière en Angleterre, 120 Amsterdam. 1675. Dit verhaal van Sorbière dagteekent van 1663. Het boekje zelf is te Parijs in de Bibliothèque Nationale te vinden.

3° zijn La vie et l'Esprit de Spinoza volgens mijne onderzoekingen en die van Stanilaus Graaf von Dunin Borskowky (Zie Steins Archiv) vóór 1680 geschreven door Monsieur Lucas, eerst later echter gedrukt. (Zie Freudenthal. Quellenstudien enz.)

4° De Fransche Vertaling van het Theol. Pol. Tractaat van Spinoza, in 1678 onder verschillende titels 8° uitgekomen, wordt in 3° mede aan Mr Lucas toegeschreven.

5° Cataloge des livres nouvellements imprime a Straetsburgh etc, een hoogst vermakelijk schimpschot op Lod. XIV en zijn politiek, berokkende den schrijver zijn veroordeeling te Amsterdam in 1686. (Het boekje bevindt zich op de Koninklijke Bibl. te 's Gravenhage).

6° De Quintessences, een blad dat van 1689-1697 door Lucas is geredigeerd, en geheel in den stijl der Cataloge geschreven is.

Men kende hiervan tot nu toe alleen de latere seriën. Hatin verklaart in *Les gazettes de Hollande* blz. 181, geen exemplaar te kennenvóór 1707, toen de oorspronkelijke uitgever dus reeds lang begraven was; in Thysius' Bibliotheek te Leiden bevindt zich echter een Handschrift getiteld : *la Quintessence of Pit der Nouvelles*, dat de Holl. vertaling bevat van de *Quintessences* van Januari 1690 en van 2 Febr. 1690. De vertaler vraagt of iemand misschien nog de *Quintessences* van 1689 bijeen heeft, om ze te koopen.

Uit den omvang dezer vertaling die met blz. 117 begint, zou men het begin der *Quintessences* in Juli 1689 willen stellen, wat overeenkomt met de opgave van Barbier. In 1688 is Lucas uit Amsterdam verbannen: niet onwaarschijnlijk is hij toen naar Leiden gegaan om zijne *Quintessences* uit te geven.

6° Allermerkwaardigst is echter dat dezelfde Bibliotheek van Thysius sub. 5353 (12513) nog 6 reepen of lardons van de *Quintessence* zelve bewaart. Ze beginnen 16 Aug. 1693 en eindigen 14 Dec. 1693.

Dit is het laatste werk dat mij van hem bekend is.

Vermoedelijk is Lucas later ook weder uit Leiden verjaagd en heeft hij zich toen in den Haag gevestigd. — Bekend is dat de *Quintessences* na zijn dood in den Haag zijn uitgekomen. (Zie Hatin).

Nu wij weten dat Lucas' eerste boek, een *Receptio publica unius Juvenis medici* is geweest, en hij in den Haag gestorven is, laat het zich [p. 223] zeer goed verklaren hoe de Murr, Boulainvilliers en anderen hem *medicus Hagensis* noemen.

Mocht iemand, hetzij te Rijssel waar 17 Aug. 1699 alle *Quintessences* zijn in beslag genomen, hetzij in Fransche boekerijen, b.v. te Rouen, nog andere *Quintessences* uit den tijd van Lucas weten te vinden, dan zou ondergeteekende zich zeer verplicht rekenen daarvan mededeeling te ontvangen.

W. Meijer

Uit: *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen* IV (1906) 221-223 [cf. [Delpher.nl](http://delpher.nl)]